

Kontakty małoletniego dziecka z rodzicem. Analiza normatywna, orzecznicza i praktyka sądowa

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Wstęp

Problematyka kontaktów małoletniego dziecka z rodzicem należy do najbardziej doniosłych i zarazem złożonych zagadnień współczesnego prawa rodzinnego. Jej znaczenie wykracza poza wymiar normatywny, dotykając podstawowych potrzeb dziecka związanych z poczuciem bezpieczeństwa, stabilności emocjonalnej oraz budowaniem tożsamości. Instytucja kontaktów stanowi jednocześnie istotny instrument realizacji praw dziecka gwarantowanych w Konstytucji RP¹ oraz aktach prawa międzynarodowego i pozostaje w ścisłym związku z wykonywaniem władzy rodzicielskiej oraz systemem ochrony dziecka.

Szczególna doniosłość tej problematyki ujawniła się po nowelizacji KRO dokonanej ustawą z 6.11.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw², która nadała kontaktom z dzieckiem status instytucji odrębnej od władzy rodzicielskiej. Zmiana ta stała się impulsem do intensyfikacji rozważań doktrynalnych i orzeczniczych dotyczących charakteru prawnego kontaktów, przesłanek i granic ich ograniczania oraz sposobów ich wykonywania, zwłaszcza w warunkach konfliktu rodzicielskiego.

Pomimo rosnącego zainteresowania tą problematyką dotychczas brakowało opracowania ujmującego instytucję kontaktów dziecka z rodzicem w sposób całościowy, łączącego analizę normatywną z pogłębionym uwzględnieniem perspektywy dziecka oraz doświadczeń praktyki sądowej i kuratorskiej. Niniejsza monografia została pomyślana jako odpowiedź na tę lukę badawczą. W tym celu przyjęto podejście łączące badania dogmatycznoprawne z szeroko zakrojonymi badaniami empirycznymi. Obejmują one wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród dzieci, sędziów rodzinnych, kuratorów sądowych oraz profesjonalnych pełnomocników, a także analizę akt spraw rozpoznawanych w sądach rejonowych obszaru Sądu Okręgowego³ we Wrocławiu, dokumentacji kuratorów sądowych oraz materiałów Opiniodawczego Zespołu Sądowych Specjalistów⁴, uzupełnionych o studia przypadku oraz obserwację rozmowy dziecka z biegłymi.

Badania empiryczne pozwoliły w szczególności na ocenę praktycznego funkcjonowania instytucji wysłuchania dziecka w sprawach o kontakty z rodzicem oraz warun-

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

² Ustawa z 6.11.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 220, poz. 1431) (dalej: nowelizacja KRO oraz niektórych innych ustaw z 2008 r.).

³ Sąd Okręgowy (dalej: SO).

⁴ Opiniodawczy Zespół Sądowych Specjalistów (dalej: OZSS).

ków przeprowadzania tej czynności. Umożliwiły także rekonstrukcję praktyki zlecenia kuratorom ustalania stanowiska dziecka w ramach jednorazowych wywiadów środowiskowych oraz ocenę realizacji kontaktów przy udziale kuratora jako jednej z form ich ograniczenia, z perspektywy dobra dziecka i wpływu na kształtowanie więzi z rodzicem.

Wnioski płynące z przeprowadzonych badań stały się podstawą do identyfikacji obszarów niespójności pomiędzy modelem normatywnym a praktyką sądową i kuratorską oraz do sformułowania postulatów *de lege ferenda* ukierunkowanych na usprawnienie wykonywania kontaktów dziecka z rodzicem, w tym poprzez wykorzystanie narzędzi elektronicznych wspierających komunikację, dokumentowanie przebiegu kontaktów oraz bieżącą współpracę rodziców z kuratorem w sytuacjach niewiążących się z zagrożeniem dla zdrowia lub życia dziecka.

Zakres opracowania został świadomie zawężony do relacji pomiędzy dzieckiem a rodzicem, z wyłączeniem przypadków wskazanych w art. 113⁶ KRO, co umożliwiło skoncentrowanie rozważań na instytucjach o kluczowym znaczeniu dla dobra dziecka oraz problemach najczęściej ujawniających się w praktyce sądowej i kuratorskiej. W założeniu autorki monografia ma stanowić nie tylko opracowanie naukowe, lecz również praktyczny punkt odniesienia dla osób zawodowo zaangażowanych w sprawy rodzinne, a także dla rodziców i badaczy prawa poszukujących rzetelnej wiedzy o mechanizmach stosowania prawa, które warunkują skuteczność wykonywania kontaktów dziecka z rodzicem.

Niniejsze opracowanie składa się z dziewięciu rozdziałów, tworzących spójną całość podporządkowaną analizie normatywnej, orzeczniczej i empirycznej instytucji kontaktów dziecka z rodzicem, obejmującą zarówno jej podstawy normatywne, jak i praktykę stosowania prawa – od rekonstrukcji prawa i obowiązku utrzymywania kontaktów, przez zagadnienia ustalania ich zasad i form oraz udzielania zabezpieczenia, po problematykę stanowiska dziecka, ograniczania kontaktów i postępowania służącego ich skutecznemu wykonaniu.

Rozdział I otwierają rozważania o charakterze ogólnym, stanowiące punkt wyjścia dla dalszej analizy. Omówiono pojęcie małoletniego dziecka, z uwzględnieniem regulacji Konstytucji RP, Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁵, Kodeksu cywilnego⁶ oraz wybranych standardów prawa międzynarodowego. Następnie poddano analizie pojęcia matki i ojca, a także rodziny i rodziców, ujmując je przez pryzmat więzi biologicznych i prawnych, w świetle Konstytucji RP, prawa UE oraz orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego⁷. Odrębną część rozdziału poświęcono instytucji władzy rodzicielskiej, obejmując jej definicję, zasady wykonywania, a także przesłanki jej powstania, ograniczenia i ustania.

⁵ Ustawa z 25.2.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 236) (dalej: KRO).

⁶ Ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 1071) (dalej: KC).

⁷ Trybunał Konstytucyjny (dalej: TK).

Rozdział II monografii poświęcono prawu oraz obowiązкови małoletniego dziecka do utrzymywania kontaktów z rodzicem, ujmując je jako podmiotowe prawo człowieka podlegające ochronie w prawie międzynarodowym, Konstytucji RP oraz regulacjach krajowych. Analiza obejmuje kontakty dziecka z rodzicem prawnym i biologicznym, a także prawne i psychologiczne aspekty obowiązku podtrzymywania więzi rodzinnych, w tym problem obciążania dziecka obowiązkiem realizacji kontaktów oraz udziału małoletniego w postępowaniu sądowym dotyczącym kontaktów w świetle przepisów Kodeksu postępowania cywilnego⁸ i KRO, poglądów doktryny oraz praktyki orzeczniczej. Uwzględniono również problematykę kontaktów małoletniego całkowicie ubezwłasnowolnionego z rodzicem.

W Rozdziale III przedstawiono zakres pojęcia kontaktów, zasady i sposoby ich utrzymywania w świetle wybranych poglądów doktryny i judykatury, ze szczególnym uwzględnieniem kontaktów bezpośrednich, pośrednich oraz zastępczych (w tym rekonyliacyjnych). Autorka wyodrębniła również i scharakteryzowała kontakty „wielo-etapowe”, wskazując na ich odmienny, często warunkowy charakter, dostosowany do zmieniających się potrzeb dziecka i jego sytuacji wychowawczej.

Rozdział IV poświęcono postępowaniu zabezpieczającemu w sprawach o kontakty, obejmującemu tryb, warunki i przesłanki udzielenia zabezpieczenia oraz możliwość zagrożenia obowiązanemu nakazaniem zapłaty określonej sumy pieniężnej na wypadek naruszenia obowiązków wynikających z postanowienia o zabezpieczeniu kontaktów (art. 756² § 1 KPC). Przedmiotem analizy stała się także dopuszczalność wysłuchania dziecka na etapie tego postępowania, w świetle obowiązujących regulacji i aktualnej praktyki orzeczniczej.

Zagadnienie prawa dziecka do przedstawienia własnego stanowiska omówiono w Rozdziale V, poświęconym instytucji wysłuchania dziecka w sprawach o kontakty z rodzicem. Analiza obejmuje obowiązujące regulacje prawne, w tym Konstytucję RP, standardy prawnomiędzynarodowe, przepisy KPC i KRO oraz rozporządzenie MS z 21.10.2024 r. w sprawie wysłuchania dziecka⁹. W rozdziale przedstawiono przesłanki i charakter prawny wysłuchania, zasady jego realizacji oraz możliwość przeprowadzenia tej czynności w toku mediacji. Uwzględniono również praktykę zastępczego pozyskiwania stanowiska dziecka przez kuratorów sądowych i biegłych psychologów, zestawioną z wynikami badań aktowych i analiz lustracyjnych sądów rejonowych okręgu SO we Wrocławiu co pozwoliło na identyfikację nieprawidłowości praktyki i ocenę aktualnie stosowanych rozwiązań.

⁸ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2026 r. poz. 468 ze zm.) (dalej: KPC).

⁹ Rozporządzenie MS z 21.10.2024 r. w sprawie sposobu przygotowania i przeprowadzenia wysłuchania dziecka oraz warunków, jakim mają odpowiadać pomieszczenia przeznaczone do przeprowadzania takich wysłuchań (Dz.U. z 2024 r. poz. 1579) (dalej: rozporządzenie w sprawie wysłuchania dziecka z 2024 r.).

W Rozdziale VI przedstawiono wyniki dotychczasowych badań nad realizacją czynności wysłuchania dziecka przez sąd. Analiza objęła dane ogólnopolskie oraz informacje z wybranych sądów rejonowych okręgu wrocławskiego, w tym statystyki częstotliwości wysłuchiwania małoletnich i wyniki lustracji, a także rezultaty autorskich badań ankietowych przeprowadzonych wśród 222 dzieci. Sformułowane wnioski stały się podstawą postulatów *de lege ferenda*, ukierunkowanych na rzeczywiste wzmocnienie pozycji dziecka.

W Rozdziale VII scharakteryzowano kontakty dziecka z rodzicem w zróżnicowanych konfiguracjach sprawowania władzy rodzicielskiej. Wskazano na mechanizm wzajemnego oddziaływania obu instytucji, przejawiający się w modyfikacji formy, sposobu i zakresu realizacji kontaktów w zależności od przyjętego modelu wykonywania władzy rodzicielskiej, a także na procesowy wymiar realizacji prawa małoletniego do zajęcia stanowiska w sprawach dotyczących władzy rodzicielskiej i kontaktów. Analiza obejmuje także wybrane projektowane zmiany legislacyjne, istotne z punktu widzenia relacji między władzą rodzicielską a kontaktami dziecka z rodzicem, przewidziane w projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (RCL Nr UD 349) z 16.12.2025 r.¹⁰

Rozdział VIII obejmuje przesłanki i zasady orzekania ograniczeń w kontaktach małoletniego dziecka z rodzicem, ze szczególnym uwzględnieniem formy realizowanej przy udziale kuratora sądowego oraz możliwości zobowiązania rodziców do współdziałania na podstawie art. 113⁴ KRO. Analiza obejmuje także wykorzystanie aplikacji mobilnej jako narzędzia organizującego i wspierającego wykonywanie kontaktów, ocenianego w świetle europejskich standardów prawnych, poglądów doktryny, praktyki orzeczniczej, danych z akt kuratorskich, wyników badań ankietowych wśród kuratorów sądowych, sędziów rodzinnych oraz profesjonalnych pełnomocników, projektu nowelizacji KRO (RCL Nr UD 261) z 14.10.2021 r.¹¹ oraz wcześniejszych regulacji krajowych.

Rozdział IX poświęcono analizie postępowania o wykonanie kontaktów małoletniego dziecka z rodzicem, w tym przesłanek zagrożenia nakazaniem zapłaty i nakazania zapłaty na podstawie art. 598¹⁵–598¹⁶ KPC, zasad ustalania sumy pieniężnej oraz skutków prawnych orzeczeń wydawanych w tym trybie, z uwzględnieniem problematyki umorzenia postępowania oraz znaczenia woli dziecka, w szczególności w świetle wyroku TK z 22.6.2022 r.¹² Analizę normatywną i orzeczniczą uzupełniono materiałem

¹⁰ Por. rządową informację o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (RCL Nr UD 349), ujętym w wykazie prac legislacyjnych Rady Ministrów; Projekt ustawy przygotowany przez Ministerstwo Sprawiedliwości, opublikowany na portalu gov.pl 16.12.2025 r. (dalej: projekt UD 349). Według stanu na 3.5.2026 r. projekt z 5.3.2026 r. znajduje się na etapie opiniowania, <https://legislacja.gov.pl/projekt/12407952> (dostęp: 3.5.2026 r.).

¹¹ Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw z 14.10.2021 r. (RCL Nr UD 261) (dalej: projekt UD 261), <https://legislacja.gov.pl/projekt/12353303> (dostęp: 1.1.2026 r.)

¹² Wyr. TK z 22.6.2022 r., SK 3/20, OTK-A 2022, Nr 46.

empirycznym obejmującym ogólnokrajowe dane statystyczne Ministerstwa Sprawiedliwości od 2014 r., wyniki lustracji spraw prowadzonych w latach 2019–2021 w sądach rejonowych okręgu SO we Wrocławiu oraz dane aktowe z lat 2021–2023. Pozwoliło to na ocenę efektywności dwuetapowego modelu wykonania kontaktów, identyfikację barier jego stosowania oraz sformułowanie postulatów *de lege ferenda*, w tym dotyczących rozwiązań organizacyjnych i technologicznych.

Na potrzeby monografii pojęcie „sprawa o kontakty” rozumiane jest w znaczeniu szerokim, obejmującym ustalenie, zmianę, ograniczenie oraz zakaz kontaktów. Stan prawny przyjęto na dzień 3.5.2026 r.

Przejdź do księgarni →

ksiegarnia.beck.pl